

ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีผลกับความหมายของว่านในระบบสุขภาพไทย CULTURAL FACTORS ON MEDICINAL MEANING OF WAAN IN HEALTHCARE SYSTEM

วิรุฬห์ วุฒิฤทธากุล^{1*} อำนาจ เย็นสบาย² ศิริยุภา พูลสุวรรณ³ ลือชัย ศรีเงินยวง⁴
Weroon Wuthirithakul^{1*}, Amnard Yensaba², Siriyupa Poonsuwan³, Luechai Sri-Ngermyuang⁴

¹สาขาศิลปวัฒนธรรมวิจัย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

¹Program in Arts and Culture Research, Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University.

²วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

²Bodhivijjalaya College, Srinakharinwirot University.

³สถาบันวิจัย พัฒนา และสาธิตการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

³Educational Research Development and Demonstration Institute, Srinakharinwirot University.

⁴คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

⁴Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University.

*Corresponding author, e-mail: weroon@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

ว่าน คือที่คนไทยโดยทั่วไปเข้าใจว่าเป็นพืชที่มีคุณสมบัติพิเศษแตกต่างจากต้นไม้อื่น ๆ เป็นพฤกษศาสตร์พื้นบ้านที่มีความเฉพาะตัวสำหรับวัฒนธรรมไทย โดยทั่วไปแล้วว่านจะถูกเข้าใจในสองลักษณะใหญ่ ๆ คือ พืชที่มีสรรพคุณเป็นยารักษาโรค หรืออีกนัยหนึ่งจะหมายถึงพืชที่มีสมบัติในทางไสยศาสตร์ ไม่ว่าจะ เป็น อยู่ยงคงกระพัน เมตตามหานิยม ทว่าในความหมายอย่างเป็นทางการว่านกลับไม่มีการนิยามอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะ เป็นในตำราว่านเองหรือในพจนานุกรม

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการหาความหมายและการเปลี่ยนแปลงความหมายของพืชที่เรียกว่า ว่าน และการหาความหมายดั้งเดิมของสิ่งที่เรียกว่า ยา โดยการศึกษาจากเอกสารชั้นต้นคือตำราว่านเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก (Key Tracers) ประกอบกับเอกสารข้างเคียงในช่วงเวลาเดียวกันด้วยวิธีวิทยาแบบสาแหรก (Genealogy) ได้แก่ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านการสาธารณสุข รวมถึงตำรายา อาจกล่าวได้ว่าผลที่ได้จากงานชิ้นนี้นอกจากจะเป็นการอธิบายสภาพสังคมโดยใช้ว่านเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ผลสุดท้ายยังสามารถได้ผลลัพธ์ในทางนิรุกติศาสตร์ของคำที่ยังมีความหมายกำกวมนี้ด้วย

จากการศึกษาจากเอกสารทั้งในด้านความหมาย เนื้อหา และขนบในการเขียนเอกสารต่าง ๆ นั้น สามารถสรุปได้ว่า ว่าน คือ พืชที่มีสรรพคุณเป็นยา หากแต่ความหมายของ ยา ในอดีตนั้น กินความลึกซึ้งถึงสิ่งที่ใช้สำหรับต่อสู้กับสิ่งคุกคามในชีวิตประจำวัน ได้แก่ โรค-ภัย-ไข้-เจ็บ หาได้เป็นสิ่งที่ใช้เพียงรักษาโรคดังในปัจจุบันไม่ และในส่วนของสรรพคุณความเป็นยานั้น แม้ว่าจะน่าจะมีมากกว่าพืชชนิดอื่นๆ หากแต่มีปรากฏว่านในรายการเภสัชธาตุน้อยมากเมื่อเทียบกับสิ่งที่อ้างในตำราว่าน ทั้งนี้เนื่องจากแม้จะมีสรรพคุณมากพอสำหรับชาวบ้านที่ห่างไกลศูนย์กลางอำนาจ แต่ไม่สามารถเข้ากับระบบสุขภาพสมัยใหม่ที่มาจากตะวันตกได้

คำสำคัญ: ว่าน ยา สาธารณสุขไทย ระบบสุขภาพไทย

Abstract

Among Thai people, Waan was generally perceived as a herb with special properties, Unlike a typical herbs. Ethnobotany, a Cultural identity, in Thailand is generally understood in two ways, plants for a medicinal treatment or plants with supernatural like a Iron-skinned or charismatics being. but the official meaning is that there are no clearly defined. Whether in Waan's textbooks itself or in the dictionary.

This research is aimed to explore the meaning and transformation of Waan and Drug by mean of documentary research by Waan's textbook as the key tracer. Genealogy using the contemporary documents was used to be a main methodology, including the political, economic, public health, and the medical textbooks. The results from this work will help to explain the society by Waan as a centre. furthermore the final result could even made the etymology of the words, Waan and drug, become explicitly too.

The study documents from both the content and the tradition of writing such textbooks. It can be concluded that it is a plant with medicinal properties. But the meaning of the drug in the past covered the profundity of what used to negotiate everyday threats such Disease-Scare-Fever-Pain that did not mean the only curling like a currently does. The medicinal properties of Waan, even though, is more than other plants, but not enough to be fit to the modern pharmaceutical regime from the western that inroaded to Kingdom of Thailand

Keywords: Waan, Drug, Thai Healthcare System, Thai Public Health

บทนำ

ความหมายของสิ่งทีเรียกว่า “ว่าน” คือสิ่งที่ ก้าวกวนน่าสงสัยและยังไม่มีกานินยามใด ๆ ทีสามารถทำให้ทุกคนทีเกี่ยวข้องกัว่านยอมรับ ได้ตรงกันทั้งหมด แม้จากสิ่งทีเก็บความหมาย ของคำทีได้รับการยอมรับอย่างพจนานุกรมของ ราชบัณฑิตยสถานทุกฉบับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 [1], 2525 [2], 2542 [3] และ 2554 [4] ก็ยังให้ความหมายได้เพียงว่า “พืชมีหัวบ้าง ไม่มี หัวบ้าง” ซึ่งถือว่ไว้ความหมายอย่างสั้นเชิงในการ ทำความเข้าใจกัคำว่า “ว่าน” เพราะพืชทีมีหัว และพืชทีมีหัวย้อมหมายถึงพืชทั้งหมดใด ๆ ก็ตาม

พืชบางชนิดจะมีคำว่ว่านเป็นส่วนหนึ่งของ ชื่อชนิดทีแยกกันไม่ออก เช่น ว่านสีทิต ไม่มีใคร เรียกต้นสีทิต หรือว่านหางจระเข้ ทีไม่มีใครเรียกว่ ต้นหางจระเข้โดดๆ หรือว่านนางคำ ทีไม่เคย

มีใครเรียกว่ว่าต้นนางคำ ทว่กัลับมีพืชอีกหลาย ชนิดทีสามารถมีทั้งชื่อทีมีคำว่ว่านนำหน้าและไม่มี เช่น ว่านสบู่เหล็ก บางคนก็ว่ บอนสบู่เหล็ก หรือสบู่เหล็ก หรือว่านทิพยเนตร ว่านพญามือเหล็ก ว่านสาวหลง ว่านเสน่ห์จันทน์ขาว ทีเรียกโดยไม่มี คำว่ว่านนำหน้าได้ว่า ทิพยเนตร พญามือเหล็ก สาวหลง เสน่ห์จันทน์ขาว โดยไม่เสียความหมาย และไม่ทำให้เข้าใจผิดฝาคิดตัว

เมื่อเปิดตำราจะพบว่ว่านทีอ้างว่มีสรรพคุณ ทางยา 169 ชนิด [5] แบ่งเป็นว่านตระกูลขมมี 60 ชนิด และว่านตระกูลอื่นๆ อีก 109 ชนิด หากแต่มีว่านเพียงไม่กี่ชนิดทีเป็นที่ยอมรับจากทาง การแพทย์และเภสัชกรรมสมัยใหม่โดยปรากฏ ออกมาในรูปของผลิตภัณฑ์ เช่น ว่านหางจระเข้ ว่านช้กมดลูก ว่านมหากาพ ฯลฯ ซึ่งน้อยมาก เมื่อเทียบกัจำนวนว่ว่าน 308 ชื่อ [6]

จากการสืบค้นจำนวนงานวิจัยเบื้องต้นจากฐานข้อมูล โครงการเครือข่ายห้องสมุดแห่งประเทศไทย โดย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2558 ด้วยคำค้น “ว่าน” ในเอกสารทุกชนิดและทุกหน่วยงาน ผลคือได้งานวิจัยทั้งหมดเพียง 260 งาน และในนี้เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์ 10 งาน จากว่าน 4 ชนิด คือ ว่านชั้กมดลูก ว่านหางจระเข้ ว่านน้ำ พญาวานร (ฮว่านจ็อก) ในขณะที่ค้นหาด้วยคำว่า “ยา” ในทุกชนิดเอกสารและหน่วยงาน ได้จำนวนถึง 73,829 งานวิจัย จำนวนว่านที่ใช้ทางยาถือเป็นร้อยละ 0.013 ของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยา

อะไรคือสาเหตุที่ว่านไม่ปรากฏในตำรับยาปัจจุบัน ซึ่งไม่เพียงแต่ในปัจจุบันเท่านั้นในตำราพระโอสถพระนารายณ์ที่แต่งในปี พ.ศ. 2202 มีว่านปรากฏในการเข้ายาเพียง 10 ชื่อ ได้แก่ หว่านไช้เหน้า หว่านน้ำ หว่านบุษราคัม หว่านเปราะ หว่านเปราะป่า หว่านพระกราบ หว่านพระตะบะ หว่านพระตะหิง หว่านพระผั่ง หว่านพันชน [7] โดยมีชื่ออื่นบางชื่อที่ในตำรายาไม่ได้เรียกชื่อว่าว่าน แต่ว่าในปัจจุบันเรียกว่าว่านไปแล้วก็มี ประเด็นนี้จึงถือเป็นประเด็นแกนกลางที่เป็นที่มาของงานวิจัยชิ้นนี้เพื่อที่จะค้นหาการเปลี่ยนแปลงความหมายของว่านยาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

องค์ความรู้เรื่องว่านถูกอ้างผ่านแหล่งอ้างอิงในสองลักษณะ ได้แก่ แหล่งอ้างอิงที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ตำรายาบ้าง เอกสารบ้าง และแหล่งอ้างอิงที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็คือ ด้วบุคคล ที่อ้างว่าสืบทอดมาบ้าง ที่ว่าศึกษามาบ้าง ที่ว่าเคยพบเคยเห็นเคยได้ยินมาบ้าง ปัญหาในหมู่ผู้รักว่านปรากฏออกมาจากการถกเถียงใน 2 ลักษณะใหญ่ๆ ได้แก่ 1) อะไรคือว่านและอะไรไม่จัดเป็นว่าน เนื่องจากแหล่งที่มาคนละแหล่งถือตำราหรืออ้างอาจารย์คนละชุด 2) ปัญหาถัดมาคือว่านตัวนี้หมายถึงพืชต้นไหนกันแน่ ด้วยเหตุผลเดียวกัน

อะไรคือว่าน? หากมองในความหมายแคบ คำถามนี้ไม่สามารถหาคำตอบที่เป็นกลางๆ ได้ แม้กระทั่งสิ่งที่เรียกว่า พจนานุกรม ที่ถือเป็นข้อยุติในการแปลความยังให้คำตอบได้เพียงว่า ว่าน คือพืชที่มีหัวบ้างและไม่มีหัวบ้าง ส่วนในความหมายกว้าง ถ้าถามว่าว่านคืออะไร ก็ตอบได้ว่าว่านคือพืชที่คนเรียกว่าว่าน ซึ่งคนคนนั้นจะนับถือหรือตำราเล่มนั้นจะนำเชื่อถือหรือไม่ก็สุดแล้วแต่จะพิจารณากันไป

ว่านในตำราหมายถึงว่านต้นไหน? ว่านเสน่ห์จันทร์หอม [8] ลักษณะ หัวเหมือนเปราะ ใบเหมือนกุยช่าย มีกลิ่นหอมตลอดทั้งต้น ในกลุ่มผู้ที่คุ้นเคยกับพืชหรือนักพฤกษศาสตร์จะรู้ว่าลักษณะพืชที่หัวเหมือนเปราะ (Kaempferia) มักจะมีใบกว้างแบนพื้น หรือใบตั้งเช่นกลุ่มเปราะน้อย แต่ไม่มีชนิดไหนที่มีใบเหมือนกุยช่ายที่ลักษณะใบเรียวยาวหรือหากมองที่ใบเป็นหลัก พืชที่ใบเรียวยาวเป็นเส้นมักจะเป็นหัวแบบหัวหอม (Zephyranthes) หรือเป็นเหง้าแบบว่านน้ำเล็ก (Acorus) ไม่ได้เป็นหัวเป็นข้อๆ แบบเปราะ เนื่องจากความขัดแย้งของใบและหัวเมื่อจะต้องชี้ชัดไปว่า เสน่ห์จันทร์หอมคือต้นไหนจึงมีคนอยู่สองกลุ่มคือ กลุ่มที่ยึดหัวแบบเปราะเป็นหลักแล้วหาต้นที่ใบหอมจึงได้ Kaempferia Galanga หรือต้นเปราะหอมที่ใบไม่เหมือนกุยช่ายมาเป็นเสน่ห์จันทร์หอม และอีกกลุ่มคือยึดลักษณะของใบเป็นหลักก็จะได้ Acorus Tatarinowii หรือต้นว่านน้ำเล็กมาเป็นเสน่ห์จันทร์หอมที่กลิ่นไม่ได้หอมแรงมาแทน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เมื่อศึกษาตำรายาว่านจะเห็นว่ามีการอ้างสรรพคุณว่าว่านเป็นยาเสมอๆ ทว่าเมื่อลองสืบค้นหางานวิจัยทางการแพทย์จะพบว่ามีความไม่ชัดเจนที่มีสารออกฤทธิ์และนำมาใช้สกัดเป็นยาได้ การอธิบายแบบรวบยอดว่าเพราะว่านไม่มีสรรพคุณทางยาไม่ถูกเลือกนำมาใช้เป็นยาจึงเป็นการลดทอนความจริงเรื่องการดูแลสุขภาพให้เหลือ

เพียงด้านเทคโนโลยีโดยละเอียดด้านสังคม-วัฒนธรรม ทำให้การพิจารณาเปลี่ยนแปลงของระบบการดูแลสุขภาพในระดับรายละเอียดถูกลดทอนหายไปจนราบรื่นเกินความเป็นจริง

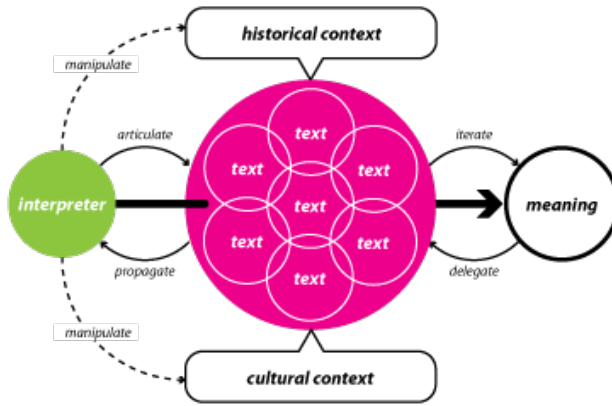
แม้ว่าจะไม่ปฏิเสธว่าการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการเป็นสาเหตุสำคัญ แต่งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่ามีปัจจัยประกอบอื่นๆ อีก โดยเฉพาะในด้านสังคม วัฒนธรรม และการเมือง หรือที่เรียกว่า “ความเป็นสมัยใหม่” ในสังคมไทย หล่อหลอมให้เกิดปฏิบัติการบางอย่างที่มีลักษณะกีดกันบางสิ่งบางอย่างออกไปจากพื้นที่สาธารณะให้จำกัดอยู่แค่ในพื้นที่ส่วนบุคคลที่แสดงออกอย่างเปิดเผยไม่ได้

เพื่ออธิบายปัจจัยเชิงวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความหมายของว่านในสังคมไทย เพื่อที่จะเสริมความเข้าใจชุดคำอธิบายที่ว่าพืชที่

ไม่ได้เป็นยาคือพืชที่ไม่มีสรรพคุณทางยา ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นคำตอบที่ลดทอนความเป็นจริงโดยอนุมานว่าการเลือกสิ่งที่มาทำยานั้นเป็นกิจกรรมที่ปราศจากปัจจัยอื่นๆ โดยเฉพาะทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

กรอบแนวคิดในงานวิจัยชิ้นนี้คือผู้วิจัยทำหน้าที่ตีความตามหาความหมายของว่านผ่านตัวเอกสารตำราว่าน โดยการตีความนั้นทำโดยการนำเอกสารทั้งหมดมาวางเรียงตามระยะเวลา (Timeline) แล้วใส่ปัจจัยภายนอกเข้าไป ได้แก่ บริบททางประวัติศาสตร์ และบริบททางวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของตำราว่านในการโต้ตอบกับบริบทในสังคมดังภาพประกอบ

ภาพที่ 1 กระบวนการตีความด้านความหมายของว่าน

การแสวงหาความหมายของว่านที่เกิดขึ้นในอดีต และไม่มีกรบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่มากพอนอกจากตำราว่านที่มีอยู่จำนวนจำกัด และแพร่หลายเฉพาะในกลุ่มคนที่เล่นว่านตัวตำราว่านเองเป็นสิ่งที่อ้างอิงการมีอยู่ของความเป็นว่านได้ส่วนหนึ่ง หากแต่การตีความความหมายส่วนอื่นๆ จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลร่วมสมัย เช่นเดียวกับการขุดค้นทางโบราณคดี (Archaeological Method) ที่เขาสืบค้นดินออกไปด้านข้างที่ละน้อย

เพื่อหาหลักฐานร่วมมาสร้างภาพตัวแทนของความจริงเรื่องว่าน นอกจากข้อมูลจาก “ตำราว่าน” แล้ว ข้อมูลที่เข้าร่วมในฐานะบริบททางวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์งานชิ้นนี้จึงได้แก่

- 1) เอกสารการแพทย์ทั้งแบบจารีตและช่วงเข้าสู่ยุคสมัยอย่างใหม่ที่จะสะท้อนภาพของการดูแลสุขภาพในช่วงเวลาที่ศึกษา เพื่อแสดงสถานะของว่านในสภาพแวดล้อมทางการใช้งานด้านระบบสุขภาพไทย ตำราจะสะท้อนให้เห็นอำนาจนำ

(Hegemony) ในสังคม ณ ขณะนั้นว่าได้ถูกรอบ โดยวาทกรรมทางการแพทย์แบบใดและมีวาทเป็นส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด

2) เอกสารด้านพิษวิทยาที่จะให้ข้อมูลถึงชุดความคิดทางพิษวิทยาแบบใหม่ที่เข้ามาสู่ประเทศไทยราวสมัยของพระยาวิจิตรวาทการ (โต โทเมศ) ส่วนใหญ่เป็นเอกสารของทางการที่ออกโดยกรมป่าไม้ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในปัจจุบัน) เพื่อแสดงสภาวะการรับรู้ทางพิษวิทยาของคนไทยโดยเฉพาะในกลุ่มชนชั้นนำที่มีสถาบันรองรับ (Institutional Elites) ซึ่งได้แก่ ข้าราชการต่างๆ ที่มีบทบาทในการนิยามพรรณไม้

3) เอกสารเกี่ยวกับไม้ประดับ เพื่อให้เห็นถึงมุมมองของวาทในสายตาของกลุ่มคนทั่วไปที่ไม่ได้เล่นวาท

ผลการวิจัย

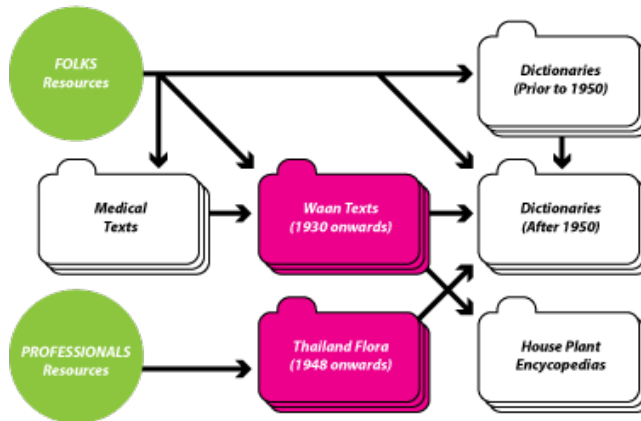
วิธีการวิเคราะห์เอกสารในงานวิจัยชิ้นนี้ ทำโดยการนำเอกสารหลักมาเรียงตามระยะเวลา โดยมีเอกสารรองทำหน้าที่แทนบริบทวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ตามที่ได้อธิบายไปแล้วในวิธีดำเนินการวิจัย หลังจากนั้นทำการอธิบายการเปลี่ยนแปลงในสองส่วนคือ ส่วนแรกสำหรับข้อมูลขั้นต้นจะเป็นการวิเคราะห์แบบภาพตัด (Cross-Sectional Analysis) เพื่อให้เห็นรายละเอียดของข้อมูลให้เห็นหน่วยย่อยที่เชื่อมโยงกันก็คือ ขอบในการเขียน และการบรรยายความหมาย เพื่อนำไปวิเคราะห์ในส่วนต่อมาคือด้านความต่อเนื่อง (Time-Series Analysis) ที่แสดงการเปลี่ยนแปลงความหมายของวาทผ่านมิติของเวลาและสถานที่

จากการศึกษาจึงสรุปได้ว่าตัวเอกสารที่ปรากฏชื่อวาททั้งหมด 55 รายการ จากกลุ่มเอกสาร 5 กลุ่ม คือ ตำรวาท เอกสารทางพิษวิทยา เอกสารไม้ประดับ ตำรายา และเอกสารอื่นๆ เช่น พจนานุกรมและกฎหมาย นั้น สามารถจัดกลุ่ม

ข้อมูลที่แตกต่างกันเป็นเอกสารหลักต้นทางเพียง 2 ชุด จาก 2 แหล่งที่มา ได้แก่

1) วาทที่ปรากฏในรายชื่อพรรณไม้ ที่มาจากการเก็บข้อมูลโดยหน่วยงานราชการคือกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผู้รวบรวมไม่ได้มีจุดประสงค์ทางตรงในการนำเสนอวาทในทางสรรพคุณ หากแต่มีการนำเสนอข้อบ่งชี้ทางพิษวิทยาอย่างชัดเจนว่าวาทชื่อนี้เป็นต้นไหนโดยการกำกับชื่อทางพิษวิทยากับชื่อพื้นเมือง ลักษณะสำคัญของชื่อวาทจะเป็นภาษาบาลีสันสกฤต เช่น ญาณรังษี ทิพยเนตร มหาจักรพรรดิ ในอีกด้านหนึ่งมักเป็นชื่อที่บอกถึงสรรพคุณเป็นสำคัญ เช่น วานสากเหล็ก ฝนทามือ แล้วทำให้มีพลังในการต่อสู้

2) วาทที่ปรากฏใน ตำรวาท ที่มีที่มาไม่แน่ชัดโดยระบุเพียงว่าเป็นตำราโบราณหรือเก็บข้อมูลมาจากชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดน เช่น ข้า กระเหรี่ยง มีจุดประสงค์ในการนำเสนอสรรพคุณโดยตรงด้วยการบรรยายการใช้งานในส่วนของการบ่งชี้เป็นการบรรยายลักษณะภายนอกเป็นหลัก โดยมากมีลักษณะของชื่อวาทเป็นภาษาพื้นเมืองง่ายๆ เช่น วานสามเหลี่ยม วานฮั่ว (รั้ว) วานนอนหลับ วานไฟไหม้ วานตุ่มขุม ฯลฯ

ภาพที่ 2 การวิพากษ์เอกสารโดยการจัดจำแนกให้เห็นที่มาและความสัมพันธ์

จากการวิพากษ์เอกสารนี้ทำให้สามารถมองเห็นกระแสของข้อมูลออกเป็น 2 ชุดใหญ่ๆ อย่างชัดเจน โดยที่เอกสารอื่นๆ จะมีลักษณะเป็นทุติยภูมิคือการอ้างอิงจากเอกสารหลักอีกทอดหนึ่ง

สรุปและอภิปรายผล

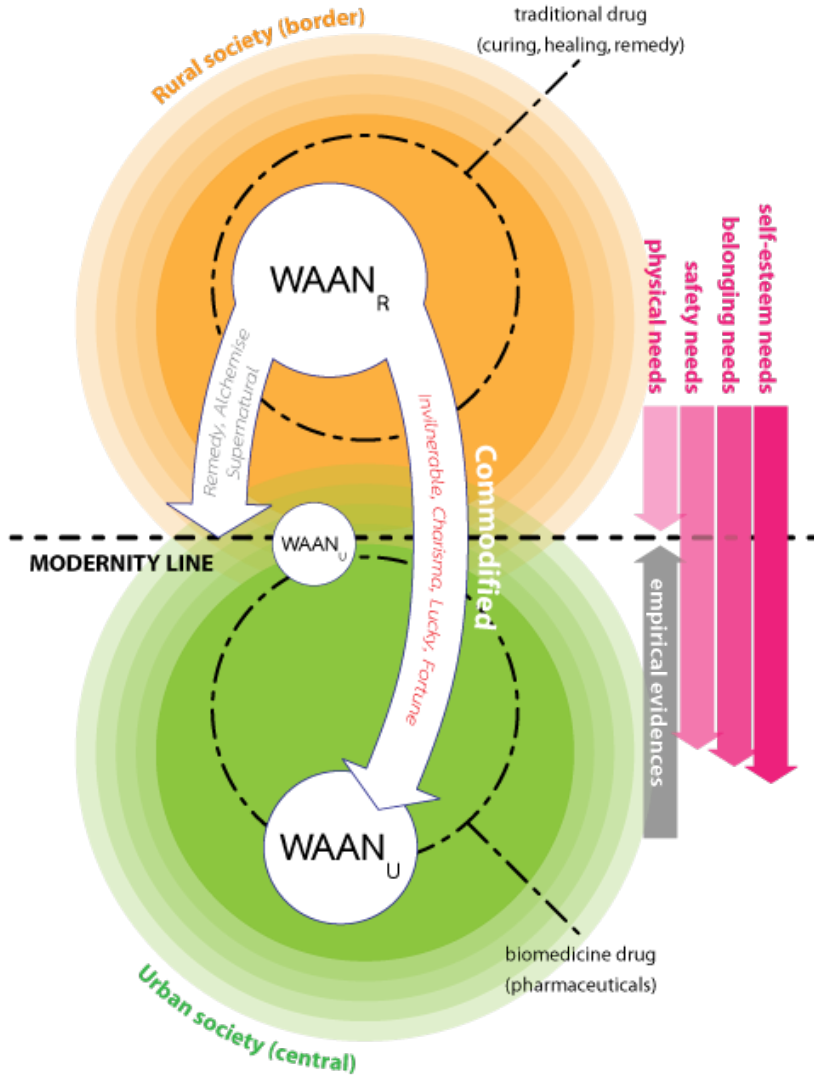
บทสรุปงานวิจัย

1) การเปลี่ยนแปลงความหมายของว่านเกิดจากสาเหตุคือ การที่ว่านเคลื่อนที่จากยุคจารีตเข้าสู่ยุคสมัยอย่างใหม่ โดยมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือการเปลี่ยนกลุ่มผู้ใช้จากคนชายขอบมาเป็นคนเมือง ทำให้ความต้องการว่านในการตอบสนองต่างออกไปตามเหตุปัจจัยทั้งด้านวัตถุ สังคม และจิตใจ ในช่วงเริ่มแรกว่าได้ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้รอดของกลุ่มผู้ใช้ชายขอบ หลังจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่านได้เดินทางเข้าสู่เมืองและพัฒนาเป็นการตอบสนองความต้องการความปลอดภัยด้านร่างกายและในขั้นสุดนั้นว่านได้พัฒนามาเป็นการตอบสนองความต้องการด้านจิตใจเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับลำดับขั้นความต้องการของ Maslow [9] โดยจุดที่สำคัญคือว่านได้ละทิ้งคุณสมบัติของการเป็นยาไปตั้งแต่ยุคแรก หากแต่ยังคงมีการบันทึกตกค้างเหลืออยู่ตามตำราว่าสามารถมี

คุณสมบัติในการรักษาโรคได้ ทว่าไม่ได้มีหลักฐานในการใช้อย่างจริงจัง โดยว่านในปัจจุบันแบ่งตามสรรพคุณได้ 6 ประเภท ได้แก่

- **ว่านเหนียว** กินหรือใช้แล้วทำให้ร่างกายอยู่ยงคงกระพัน หรือที่เรียกว่าอยู่คง
- **ว่านยา** กินหรือใช้แล้วทำให้ร่างกายหายจากโรคและไข้
- **ว่านอิทธิฤทธิ์** กินหรือใช้แล้วทำให้ร่างกายทำในสิ่งที่เหนือมนุษย์ทั่วไป เช่น ตาทิพย์ หมัดหนัก ฯลฯ
- **ว่านเมตตา** กินหรือใช้แล้วทำให้คนรัก คนหลง คนเมตตา
- **ว่านคุ้มครอง** กินหรือใช้แล้วทำให้ภัยอันตรายต่างๆ ไม่เข้ามาถึงตัว
- **ว่านเศรษฐกิจ** กินหรือใช้แล้วทำให้มีโชคทางด้านเงินทอง

ในกลุ่มสรรพคุณที่กล่าวมาแล้วนั้นสามชนิดแรกเป็นสิ่งที่เกิดกับตัวผู้กิน/ใช้ และสามชนิดหลังเป็นสิ่งที่เกิดนอกตัวผู้ใช้ เช่น คนรอบข้างศัตรู ฯลฯ

ภาพที่ 3 สรุปการเคลื่อนย้ายความหมายของว่านผ่านพื้นที่จากชายขอบเข้าสู่เมือง

2) การเปลี่ยนความหมายของคำว่ายา

ในส่วนของความหมายคำว่า ยา เริ่มแรกคือ หมายถึงสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับร่างกาย หรือสิ่งของ โดยมากเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเคมี สำหรับใช้กับสิ่งของ และการเปลี่ยนแปลงทางชีวเคมีใช้กับร่างกาย คำว่ายาเดิมมีความหมายกว้าง กินความหมายตั้งแต่การรักษาไปจนถึงไสยศาสตร์ ที่ทำให้หายจากสิ่งคุกคามต่างๆ ในชีวิตประจำวัน คือ โรค-ภัย-ไข้-เจ็บ โดยผู้ที่ใช้ยาจะถูกเรียกว่า หมอ เป็นคำคู่กัน ในชั้นหลังภายหลังจากการ

เข้ามาของระบบสุขภาพแบบตะวันตก “ยา” ได้มีความหมายแคบเข้าโดยถูกผูกโยงกับข้อกำหนดทางกฎหมายว่าสิ่งใดสามารถใช้ชื่อว่ายาได้และสิ่งใดสามารถใช้ชื่อว่ายาได้ ในด้านความสัมพันธ์กับว่าน ว่านก็คือพืชที่เป็นยา เพียงแต่เป็นยาในความหมายเก่าที่กว้าง มิใช่ยาในความหมายแคบดังปัจจุบัน

3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลง

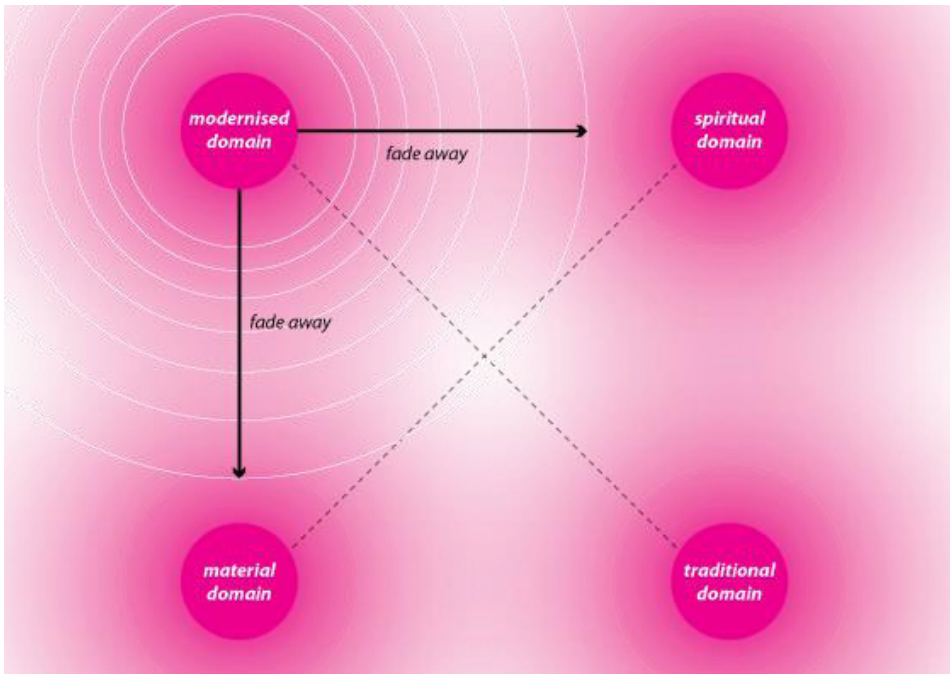
อุดมการณ์ (Ideology) หรือชุดความคิดที่ทำให้คนยอมรับอำนาจที่วางไว้นั้น ปรากฏในสังคมไทย

มี 2 ขั้วในลักษณะเป็นคู่สัมพันธ์ (Binary Opposition) โดยอำนาจในการทำการนั้นปรากฏในลักษณะเดียวกับแนวคิดแบบมณฑล (Mandala) ของ Oliver Wolter คือมีลักษณะที่อำนาจการครอบงำ (Hegemony) นั้นจะแผ่ออกจางออกไปจากศูนย์กลางไปเรื่อยๆ จนถึงจุดที่อำนาจแผ่ไปไม่ถึง

ลักษณะของอุดมการณ์คู่ตรงข้ามในสังคมไทยคือไม่ได้แปรผกผันซึ่งกันและกัน เช่น ความ

เป็นสมัยอย่างใหม่ (Modernized) และจารีตนิยม (Traditional) ที่อยู่บนคู่ตรงข้ามสามารถปรากฏออกมาได้ในคนคนเดียวกันในเวลา นักเคมีอาจใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในขณะที่ให้พระขอพรให้ประสบความสำเร็จในการวิจัยหรือรัฐมนตรีกระทรวงวิทยาศาสตร์เข้าสักการะศาลพระพรหมในวันแรกที่เข้ารับตำแหน่งเหล่านี้เป็นเรื่องปกติมากในสังคมไทย

ภาพที่ 4 แสดงปัจจัยทางอุดมการณ์ที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทย

อุดมการณ์ชุดแรก ได้แก่ สถานะทางวัฒนธรรม (Cultural Status) ประกอบไปด้วย ด้านวัตถุ-ด้านจิตวิญญาณ (Material - Spiritual Domain) และอุดมการณ์ชุดที่สอง ได้แก่ สถานะทางยุคสมัย (Periodic Status) ประกอบไปด้วย สมัยอย่างใหม่-จารีตนิยม (Modernized - Traditional Domain) ทั้ง 4 อุดมการณ์นี้แผ่ขยายอำนาจอย่างอิสระโดยไม่ขึ้นซึ่งกันและกัน

อุดมการณ์ทั้ง 4 ล้วนมาจากชนชั้นนำเป็นผู้กำหนดหรือโน้มน้าวให้บุคคลที่ต่ำกว่ายอมรับ

และเชื่อถือ โดยในยุคหลังที่เป็นรัฐชาติแล้วนั้นชนชั้นนำส่วนกลางขีดเส้นอย่างชัดเจนระหว่างความเป็นยุคสมัยอย่างใหม่ของชนชั้นนำกับแบบจารีตนิยมของชาวบ้านทั่วไป รวมถึงการจัดตำแหน่งเมื่อเทียบกับผู้ที่เหนือกว่าหรือศิวิไลซ์กว่าอย่างตะวันตกชนชั้นนำก็สร้างโลกทัศน์อีกชุดคือ วัฒนธรรมด้านจิตใจ เพื่อตอบโต้กับ วัฒนธรรมด้านวัตถุที่ตะวันตกเหนือกว่า จะเห็นได้ว่าเป็นการสร้างอุดมการณ์เพื่อจัดการกับความเป็นอื่น (the Other) ทั้งผู้เหนือกว่าและด้อยกว่า

ของชนชั้นนำสยาม และร่องรอยยังคงตกค้างอยู่จนถึงทุกวันนี้ เช่น เชื่อว่าคนไทยมีน้ำใจมากกว่าตะวันตก โอบอ้อมอารีกว่า มีน้ำจิตน้ำใจมากกว่า หรือกล่าวโดยรวมว่ามีจิตใจที่บริสุทธิ์กว่าตะวันตก ในขณะที่เทียบกับชนชั้นล่างแล้วชนชั้นนำในเมืองเป็นผู้มีอารยธรรมสูงกว่า รู้จักกาลเทศะมากกว่า ฯลฯ

หากเราจัดวางว่าลงบนบริบททางวัฒนธรรมที่สร้างจากชุดอุดมการณ์โดยประยุกต์กรอบแนวคิดนี้เข้ากับหัวข้อเรื่องพืชแล้วจะทำให้เกินพืชทางวัฒนธรรมขึ้นมา 4 กลุ่ม ได้แก่

1. พืชทั่วไปหรือพืชพื้นบ้าน (General Plants, Folk Plants) มีคุณสมบัติอ้างอิงกับวัตถุวิสัยที่เป็นกายภาพภายนอก เช่น เป็นหัว เป็นหน่อ เป็นผล ฯลฯ

2. พืชอรรถประโยชน์/พืชพาณิชย์ (Functional Plants/Commercial Plants) มีคุณสมบัติอ้างอิงกับการใช้งาน เช่น ใช้กิน ใช้เป็นยา ใช้ก่อสร้าง รวมถึงการที่เอาไปขายด้วย

3. พืชในพิธีกรรมท้องถิ่น (Folk Ritual Plants, Sacred Plants) มีคุณสมบัติอ้างอิงกับโลกทางจิตวิญญาณที่เป็นด้านความเชื่อ อารมณ์ เป็นสำคัญ ตัวอย่างคือ ว่าน พืชที่เชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์ต่างๆ

4. พืชสัญลักษณ์ (Royal Ceremonial Plants, Provincial Plants) หมายถึงพืชที่เป็นสัญลักษณ์ตัวแทนของสถาบันใดๆ ก็ตามตั้งแต่ระดับหน่วยงาน องค์กร จังหวัด จนไปถึงสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ในพืชชนิดหนึ่งๆ นั้นสามารถเป็นได้ทั้ง 4 ภาคพร้อมๆ กัน โดยจุดสังเกตคือ พืชในพิธีกรรมท้องถิ่นจะไม่เคยเปลี่ยนสถานะกลายเป็นพืชสัญลักษณ์ เนื่องจากกระบวนการสร้างพืชสัญลักษณ์นั้นเป็นของชนชั้นนำและเลือกที่จะไม่ทับซ้อนกับความหมายเก่าที่เป็นของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีอยู่แล้ว

ว่านคือพืชที่เกิดจากชายขอบชาวป่าชาวดง ความรู้เรื่องว่านถูกนำมาใช้ประโยชน์จากคนเมือง

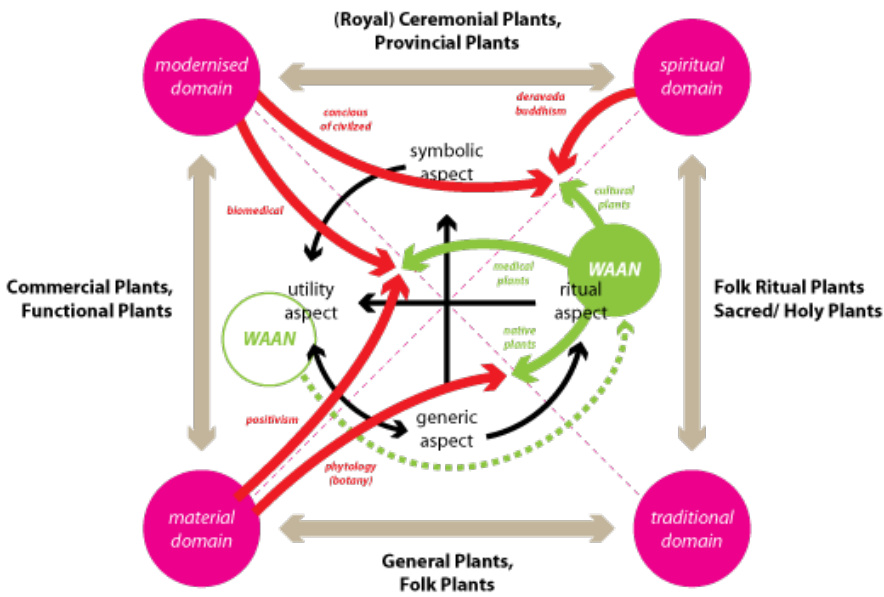
ผ่านการตีความจนเกิดเป็นว่านชุดใหม่ที่มีชื่อแตกต่างจากว่านชาวบ้านแบบดั้งเดิมรวมไปถึงมีสรรพคุณอย่างใหม่ที่น่าอัศจรรย์ การจัดการความรู้เรื่องว่านถูกกระทำผ่านระบบการพิมพ์ที่ส่งความรู้ชุดนี้จากส่วนกลางกลับไปยังชายขอบอีกครั้ง ในฐานะใหม่ฐานะที่เป็นว่านของคนไทยทุกพื้นที่ ความรู้ที่ถูกนำไปตีตราไปยังเมืองหลวงกลับมาเยือนอีกครั้งในฐานะเดียวกับนักเรียนนอกผู้ซบตัวจากต่างประเทศแม้ร่างกายหน้าตาจะเหมือนเดิมแต่กิริยามารยาทก็เปลี่ยนไปเป็นคนละคนเช่นเดียวกับตัวละครจากหนังสือเรียนสมัยรัชกาลที่ 6 เรื่องพลเมืองดี นายเถื่อนที่เปลี่ยนชื่อเป็นนายเมืองหลังจากเข้ามาอยู่เมืองกรุง

เมื่อบริบทมีการเปลี่ยนแปลงสถานะของว่านจึงเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก ว่านเกิดมาในสังคมกลางป่าดงเพื่อประโยชน์ใช้สอยในการบรรเทาสิ่งคุกคาม “โรค-ภัย-ไข้-เจ็บ” เมื่อระบบสังคมเกิดการรวมศูนย์เข้าสู่ศูนย์กลางสรรพยาต่างๆ เดินทางเข้าสู่ศูนย์กลางของสังคมเกิดกระบวนการ “คัดค้าน-ทิ้งกาก” เกษีษธาตุที่มีสรรพคุณมากกว่าถูกเลือกไปใช้ในการบรรเทาอาการไข้ที่เห็นผลได้ชัด เมื่อการรักษาโรคพัฒนามากขึ้นจนแยกตัวออกมาจากไสยศาสตร์ ประกอบกับว่านได้สูญเสียสถานะทางการรักษาโรคว่านจึงเป็นได้เพียงพืชที่มีสรรพคุณศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านที่ห่างไกลความเจริญและผูกเข้ากับความเชื่อเรื่องผีของคนไทยอย่างแนบสนิทว่านจึงกลายเป็นพืชที่มีสภาวะแบบบุคลาธิษฐานคือมีอารมณ์ความรู้สึกและให้คุณให้โทษตามการความรู้สึกที่ได้จากการดูแลของคนปลูก ถ้าปลูกดีพืชก็ให้คุณ ปลูกไม่ดีพืชก็ไม่ถูกนอกจากจะไม่ให้คุณแล้วยังอาจให้โทษได้ด้วย

ในภาพของว่านที่ยึดโยงกับไสยศาสตร์อย่างแนบแน่นนี้ทำให้ว่านไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมไทยในระดับที่เป็นทางการหรือได้รับการยอมรับจากศาสนาพุทธกระแสหลักในเมือง หากจะกล่าวให้ถูกต้องคือไม่ได้รับการยอมรับอย่างออกหน้าออกตา

ในพื้นที่สาธารณะ หากแต่คงมีการใช้เป็นเครื่องประกอบความศักดิ์สิทธิ์ในระดับชาวบ้านอยู่ แม้จะมีความพยายามนำพุทธมาครอบงำโดยการกำกับด้วยทศสวดภาษาบาลี ตั้งแต่การปลุกว่าน การรดน้ำ การกู่ว่าน จนถึงการนำไปใช้ก็ตาม ว่านก็ไม่สามารถออกหน้าออกตาเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทยได้ ดังที่เห็นได้ว่าไม่มีการส่งเสริมภาพลักษณ์ของว่านใดๆ จากหน่วยงานใดก็ตามแม้ว่าว่านจะเป็นที่รู้จักมากแล้วก็ตามว่านไม่สามารถขึ้นมาเป็นต้นไม้ประจำชาติ เจกเช่นราชพฤกษ์ หรือต้นไม้ประจำจังหวัดใดๆ ก็ตาม รวมไปถึงไม้ศักดิ์สิทธิ์ในราชพิธีก็ไม่มีว่านเป็นส่วนประกอบ

จากการเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกทำให้การแบ่งกลุ่มของพืชเป็นการแบ่งตามโครงสร้างของอวัยวะสืบพันธุ์แตกต่างจากการแบ่งกลุ่มพืชของคนไทยที่แบ่งตามประโยชน์และการใช้งาน เช่น ผักคือพืชที่คนกิน หญ้าคือพืชที่สัตว์กิน และว่านคือพืชที่ใช้บรรเทาสิ่งคุกคาม การจัดกลุ่มว่านในระบบของพฤกษศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากใช้ชุดความคิดที่ต่างกันจึงเกิดข้อโต้เถียงเรื่องตัวว่านที่ต่างชื่อกันแต่เป็นต้นเดียวกันในทางพฤกษศาสตร์ เช่น ว่านกวักนางพญาใหญ่ ว่านกวักนางพญามหาเศรษฐี ว่านกวักพุทธเจ้าหลวง คือ *Eucharis Grandiflora* ต้นเดียวกัน เนื่องจากทางพฤกษศาสตร์ยึดโครงสร้างดอกเป็นสำคัญ แต่ว่านแบ่งตามความแตกต่างของใบ

ภาพที่ 5 แสดงสถานะของว่านและปัจจัยทางอุดมการณ์ที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทย

จากวันแรกที่ว่านเข้ามาในเมืองด้วยฐานะต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์และยา จนกลายมาเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ในยุคชวดยากหมากแพง กลายมาเป็นต้นไม้บ้านที่มีพื้นที่ในทางพฤกษศาสตร์ และกลายมาเป็นไม้ประดับในอีกสถานะหนึ่งนั้น เป็นการ

แสดงให้เห็นถึงการยกระดับขึ้นตามลำดับความต้องการของมนุษย์ [9] ที่มีต่อกลุ่มพรรณไม้ชนิดนี้อย่างแท้จริงซึ่งเป็นเครื่องยืนยันทางภาษาก็จุดหนึ่ง ที่ชัดเจนว่าว่านก็คือพืชที่เอาไว้อาศัยให้เกิดประโยชน์ที่นอกเหนือจากการเป็นอาหาร

1. กล่าวคือตั้งต้นตั้งแต่เป็นความต้องการในการรักษาชีวิตรอดจากโรคภัยไข้เจ็บและสิ่งคุกคามและสร้างความอุ่นใจในการดำรงชีวิตในสังคมด้วยการคุ้มครองแคล้วคลาด (Safety Needs)

2. ถัดมาเป็นความต้องการในการยอมรับในสังคมด้วยเมตตามหานิยม (Belonging Needs)

3. จนสุดท้ายมาเป็นสิ่งที่ทำให้คนภูมิใจด้วยการเป็นสิ่งหายากสำหรับนักเลงว่านต้องไปเสาะแสวงหามาสะสม (Esteem Needs) จะเห็นว่าว่านคือพืชที่เกิดและโลดแล่นไปในสังคมแบบไทยๆ ไม่ว่าจะป็นยุคจารีตหรือยุคสมัยอย่างใหม่หรือยุคปัจจุบัน

การอภิปรายผลการวิจัย

1) การหาความหมายของตัวว่านเป็นกระบวนการต่อเนื่องจำเป็นต้องผ่านกระบวนการหา ความหมายของระบบสุขภาพและความหมายของพืชก่อนไทย เสียก่อน โดยความหมายทั้งหมดนี้ไม่มีความหมายในตัวอย่างสมบูรณ์หากแต่เป็นสิ่งที่มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Meaning) ที่ปฏิบัติการอยู่ภายใต้มิติของบริบทด้านสังคมของมนุษย์ โดยมนุษย์ และเชื้อแก่มนุษย์ [10] ดังเช่นเดียวกับสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรมวัตถุศึกษา (Material Culture Study; MCS)

2) ตำราว่านคือผลผลิตของคนเมืองที่นำเอาเค้าโครงเดิมของว่านมาประพันธ์ใหม่โดยนิยามทั้งชื่อและสรรพคุณบนความต้องการของตนเองว่านในตำราปัจจุบันจึงเป็นสิ่งของคนเมืองซึ่งไม่ได้เป็นเจ้าของว่านสร้างขึ้นจากสิ่งที่ตนเองต้องการโดยสวมบนพื้นฐานของว่านเดิมอย่างค่อนข้างแนบเนียน ทั้งนี้ว่านชื่อดั้งเดิมของชาวบ้านกลับปรากฏในเอกสารทางพฤกษศาสตร์โดยไม่มีคำอธิบายสรรพคุณใดๆ เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการเรียบเรียงของรายชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทยต้องการเพียงการบ่งชี้ชื่อทางพฤกษศาสตร์เทียบกับชื่อพื้นเมือง ในท้ายที่สุดว่านชุดใหม่ที่สร้างขึ้นมา

จากส่วนกลางแม้จะสร้างความแตกต่างกับว่านท้องถิ่นจนเกิดเป็นว่าน 2 ชุด แต่ในที่สุดด้วยอิทธิพลของสื่อก็ทำให้ว่านทั้ง 2 ชุดผสมกันเข้าหากันบ้างจนกลายเป็นว่านชุดใหม่

3) การที่ว่านไม่ได้ถูกนำไปใช้เป็นยาไม่ได้เกิดมาจากเรื่องของคุณสมบัติของว่านเพียงอย่างเดียว การที่จะเป็นยาได้หรือไม่นั้นมีประเด็นทางด้านการเลือกรับวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยระบบการดูแลสุขภาพผูกพันกับความเชื่อทางการแพทย์ที่เรียกว่า แบบจำลองการอธิบายโรคหรือ Explanatory Model สาเหตุการเกิดโรค การรักษา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รักษากับผู้ป่วยเป็นตัวกำหนดสิ่งที่จะนำมาใช้เป็นยามากกว่าเรื่องของสารออกฤทธิ์ ซึ่งการแพทย์แผนไทยไม่ได้สนใจสารออกฤทธิ์มากไปกว่ารสชาติของเภสัชธาตุ ทั้งนี้ยังมีว่านบางชนิดที่สามารถเข้าไปเป็นยาในแบบตะวันตกเนื่องจากมีคุณสมบัติที่ตรงตามโลกทัศน์ทางการแพทย์เช่นว่านหางจระเข้ว่านชักมดลูก ฯลฯ

4) ว่านยังมีมิติด้านวัฒนธรรมอื่นๆ นอกจากมิติของการดูแลสุขภาพ จากที่ได้พิจารณาวัฒนธรรมพืชพบว่าสามารถแบ่งได้ 4 ประเภทคือ พืชทั่วไป พืชในพิธีกรรม พืชพาณิชย์ และพืชสัญลักษณ์ ว่านมีเรื่องราวของการเคลื่อนย้ายผ่านกลุ่มอย่างน่าสนใจ และที่พบคือว่านไม่สามารถเคลื่อนย้ายไปกลุ่มอื่นได้ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า กำแพงทางวัฒนธรรม (Cultural Barrier to Cultural Mobilisation) แรงต้านในการเคลื่อนย้ายความหมายมี 3 อย่างคือ กระแสความเป็นสมัยใหม่ในด้านการค้าเสรีและหลักอุปสงค์อุปทาน กระแสของศาสนาพุทธนิกายเถรวาทที่ปฏิเสธสิ่งที่ไม่ใช่พุทธในพื้นที่สาธารณะ และโลกทัศน์ทางพฤกษศาสตร์ที่ใช้การจำแนกจากโครงสร้างดอกทำให้ว่านที่จำแนกด้วยลักษณะภายนอกแบบพฤกษศาสตร์แบบจารีตมีความอหิหลักก็เหลือในการอยู่ร่วมกัน เช่น การถกเถียงกันว่าว่าน 2 ตัว คือตัวเดียวกันในทางพฤกษศาสตร์หรือไม่ เป็นต้น

5) กรณีศึกษาเรื่องว่าน ทำให้มองเห็น กระแสของวาทกรรมทางวัฒนธรรมชนิดต่างๆ ที่มีการเคลื่อนที่ตลอดเวลาผ่านทั้งสถานที่และยุคสมัย แม้ว่าว่านจะเป็นกรณีที่เกิดขึ้นช้าไม่สำเร็จแต่งงานวิจัยขึ้นนี้ก็ทำให้พบในสิ่งที่เรียกว่า การเคลื่อนที่ทางวัฒนธรรม (ผ่านการจำแนกกลุ่มวัฒนธรรม) และกำแพงทางวัฒนธรรม ที่เป็นวาทกรรมตอบโต้ สิ่งแปลกปลอมที่จะเข้ามาในกลุ่มโดยไม่ได้รับการอนุญาตหรือยินยอม

6) ปัญหาในการศึกษาว่าน คือการที่ไม่สามารถหาหนังสืออ้างอิงได้กับเรื่องที่ไม่เป็นที่สนใจในวงกว้าง การรวบรวมข้อมูลหลักฐานเป็นไปอย่างยากลำบาก นอกจากนี้เพื่อให้เข้าใจลักษณะพิเศษของว่านและคนเล่นว่านแล้ว จากเดิมที่กำหนดให้ใช้ข้อมูลจากเอกสารเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาในตัวเอกสารได้ ในการทำงานจึงมีการเพิ่มการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ลงไปด้วยโดยผู้วิจัยใช้เวลา 3 ปี ในการพูดคุย ปลูกว่าน แลกเปลี่ยนว่าน รวมถึงการซื้อขายเพื่อให้เข้าใจความหมายของว่านผ่านคนเล่นว่านในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะด้านการนำไปใช้ประโยชน์

จากที่กล่าวไว้ในวัตถุประสงค์การวิจัยว่า ตัวผู้วิจัยมีความตั้งใจให้งานชิ้นนี้เป็นงานวิจัยพื้นฐานที่สามารถนำไปต่อยอดบนข้อมูลที่ถือได้ว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการต่อยอดงานวิจัยชิ้นนี้ดังต่อไปนี้

เอกสารอ้างอิง

- [1] ราชบัณฑิตยสถาน. (2493). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- [2] ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- [3] ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- [4] ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- [5] เลื่อน กัณหะกาญจนะ. (2506). *ตำราว่านกับคุณลักษณะ ของสมาคมพฤกษชาติแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์*. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา.
- [6] โอภาส ขอบเขตต์. (2525). *คู่มือดูว่าน*. กรุงเทพฯ: สมาคมว่านแห่งประเทศไทย.

1) ฐานข้อมูลสาธารณะ

ปัจจุบันตำราว่าเป็นสิ่งที่หาได้ยาก ใช้งานได้ก็ราคาแพงมาก ยากที่จะทำใหว่านแพร่หลายในวงกว้างได้ หากสามารถนำบทวิเคราะห์จากงานชิ้นนี้ไปเผยแพร่ในสื่อสาธารณะเพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลที่เป็นลักษณะฐานข้อมูลสาธารณะได้น่าจะเกิดประโยชน์ไม่มากก็น้อย

2) แหล่งเรียนรู้เรื่องว่าน

ข้อมูลเรื่องว่านสามารถนำไปประกอบในการสร้างพื้นที่เรียนรู้นอกห้องเรียนได้ โดยเฉพาะในพื้นที่ชายขอบที่เป็นเสมือนแหล่งกำเนิดของว่านเอง โดยผู้วิจัยเสนอให้ทำวิจัยเพิ่มเติมเพื่อตรวจสอบชนิดว่านพื้นเมืองของแหล่งนั้นๆ เพื่อให้แหล่งเรียนรู้เรื่องว่านนั่นเป็นจุดขายของสถานที่รวบรวมพืชประจำถิ่น (Idiosyncrasy) ได้อย่างแท้จริง รวมไปถึงการนำข้อมูลไปใช้เชิงพาณิชย์ในพื้นที่อื่นๆ ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นพื้นที่ชายขอบก็สามารถทำได้เช่นกัน

3) งานวิจัยต่อยอด

กระบวนการทำให้ศักดิ์สิทธิ์ในปรากฏในงานชิ้นนี้ สามารถนำไปเป็นต้นแบบเพื่อสร้างแนวทางการวิเคราะห์ไวยากรณ์ทางการออกแบบ ที่มีผลกับความรู้สึก โดยสอดคล้องกับแนวทางที่ผู้วิจัยได้มีส่วนรับผิดชอบในรายวิชา การออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงอารมณ์ (Emotional Product Design) กับต้นสังกัดคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งหากมีโอกาสก็สามารถทำวิจัยต่อเนื่องได้ทันที

- [7] สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย. (2555). *คัมภีร์ชาติพระนารายณ์ ฉบับโบราณ (ตำราพระโอสถพระนารายณ์)*. กรุงเทพฯ: สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข.
- [8] อุตะมะ สิริจิตโต. (2505). *ตำราปลูกและดูแลดูลักษณะว่าน*. ม.ป.พ.
- [9] Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. 50: 370-396.
- [10] Woodward, Ian. (2007). *Understanding Material Culture*. London: Sage.